

ניצחון טראמפ - משמעויות לישראל

אבישי בן ששון-גורדיס, טד ששון, ג'סי וינברג | 6 בנובמבר, 2024

גיליון 1910

בתום קמפיין סוער, הביס דונלד טראמפ את סגנית הנשיא קמלה האריס ונבחר לנשיא ארצות הברית. חזרתו לבית הלבן מתרחשת על רקע מתח עז, בין היתר סביב נושאי ההגירה, האינפלציה והפשיעה. טראמפ צפוי להתמקד בנושאים פנימיים, במיוחד במשבר בגבול הדרומי. במהלך כהונתו הקודמת הוא זכה באהדת הציבור הישראלי בזכות תמיכתו ב'הסכמי אברהם', הכרה בריבונות ישראל על רמת הגולן והעברת שגרירות ארצות הברית לירושלים. עם זאת, טראמפ הוא דמות מפלגת בארצות הברית ולכן חשוב כי ישראל תשמר את התמיכה הדו-מפלגתית בה בקונגרס ובקרב הציבור האמריקאי, כולל בקהילה היהודית-אמריקאית. במהלך תקופת המעבר, על ישראל לפעול לקיום דיאלוג הדוק עם עמיתיה האמריקאים, במיוחד לנוכח המלחמה מרובת החזיתות שהיא מנהלת מול איראן. במקרה שהממשל החדש והמעצמות העולמיות יפתחו במשא ומתן על הסכם גרעין חדש מול איראן, מוטב לישראל לנסות להשפיע על תנאיו מאשר לנקוט התנגדות מוחלטת לו.

בתום מערכת בחירות סוערת, הוכרז דונלד טראמפ כנשיא ארצות הברית. טראמפ ניצח את קמלה האריס לאחר מרוץ צמוד ושנוי במחלוקת, ולאחר שניהל קמפיין שהתמקד באיום הנשקף מההגירה לארצות הברית ובשיווק עמדותיו בנושאי כלכלה, פשע ומדיניות חוץ. הקמפיין המנצח של טראמפ סייע לגרוף רוב רפובליקני גם בסנאט כאשר לפי שעה לא ברור האם בית הנבחרים ישאר בידי הרפובליקנים או יעבור לידי הדמוקרטים.

בתקופת המעבר בת החודשיים, עד להשבעת טראמפ ב-20 בינואר 2025, סביר שהנשיא ג'ו ביידן, כשהוא משוחרר ממגבלות פוליטיות ומאילוץ בחירות, יבקש לבסס את מורשתו. בהקשר המזרח תיכוני, המשמעות תהיה חתירה לסיום המלחמה בין ישראל לחמאס וחיזבאללה, ומעל לכל – קידום עסקה לשחרור החטופים שבידי חמאס. ייתכן שביידן לא יהסס להפעיל לשם כך לחץ כבד על ישראל. לכן חיוני שישראל תשמור על קשרים הדוקים עם הממשל היוצא, במקביל לגיבוש אסטרטגיה ופיתוח קשרים עם צוותי המעבר של ממשל טראמפ הנכנס, בניסיון להגיע להבנות לגבי סדר יום אסטרטגי משותף. חשוב מאוד שישראל תגיע גם להבנות מוקדמות עם הממשל החדש, בהנחה שכבר בימים הראשונים שלאחר ההשבעה הוא יחל בהגדרה של סדרי עדיפויות למדיניות.

השלכות על מדיניות הפנים

ניצחוננו של טראמפ, עם סגנו הסנאטור ג'יי.די. ואנס מאוהיו, מסמל את העלייה הרשמית של האגף הפופוליסטי והלאומני במחנה הרפובליקני. הרטוריקה המתסיסה של טראמפ בקמפיין, שתכופות הייתה נגועה בדימויים גזעניים ואלימים, לצד סגנונו הסמכותני, סובלנותו לאנטישמיות בחלקים מהבייס הרפובליקני, והבטחתו להפעיל את סמכויות משרדו נגד אויביו הפוליטיים, העלו כלפיו האשמות בדבר כוונה למשול באוטוריטריות. לצד זאת, בארצות הברית רווחים כעת חששות מאפשרות של תסיסה אזרחית ומאתגרים משפטיים וחוקתיים חסרי תקדים.

טראמפ עתיד להיתקל בהתנגדות עזה משורות הדמוקרטים, אולם הוא נכנס לקדנציה השנייה שלו עם הבנה מעמיקה יותר של המנגנון הממשלי האמריקאי, עם רשת יועצים נאמנה, ועם שליטה רבה יותר במפלגתו. הוא התחייב לאייש את הביורוקרטיה הפדרלית בנאמניו, ולכן נמצא בעמדה נוחה לקדם את סדר היום והחקיקה שלו בתוך הקונגרס ולשלוט עם פחות בלמים ואיזונים מאשר בעבר. בנושאי פנים, העדיפות העליונה מבחינתו תהיה קיום הבטחת הדגל שלו בקמפיין – עצירת מיליוני מהגרים חסרי מעמד וגירושם, והטלת הגבלות נוקשות על ההגירה החוקית לארצות הברית.

מדיניות חוץ: יותר שאלות מתשובות

מדיניות החוץ האמריקאית תתעצב על פי תפיסת העולם העסקית של טראמפ וסלידתו מהכלים המסורתיים שעליהם נסמכה ההשפעה האמריקאית ברחבי העולם. גישת "אמריקה תחילה" שהוא מקדם כוללת מחויבות להרחיב את החסמים לסחר חופשי וליישם מכסי מגן, בטענה שהסחר החופשי פגע בעובדים אמריקאים ובמעמד הפועלים. גישה זו מגלמת גם ספקנות כלפי המדיניות האמריקאית הנוכחית, המתאפיינת במעורבות עולמית ענפה והגנה על הסדר העולמי הליברלי. תומכי טראמפ מציינים אמנם כי "אמריקה תחילה אין פירושה אמריקה לבדה", וכי כהונתו הקודמת כללה את חיזוק היחסים האמריקאים במרחב האינדו-פסיפי, עם ישראל ועם מדינות המפרץ, ועדיין, לצד הבהרה מאילו רכיבים של תפיסת העולם הקיימת הוא סולד, טראמפ אינו מחזיק בתפיסת עולם סדורה משלו, אלא, כפי שטוען יועצו לשעבר לביטחון לאומי רוברט אובריאן, הוא נשמע ל"אינסטינקטים שלו ולעקרונות אמריקאים מסורתיים, העמוקים יותר מהתפיסות הגלובליסטיות של העשורים האחרונים". בהקשר זה, נזכיר שקודם למלחמת העולם השנייה, ארצות הברית תפסה את עצמה במשך שנים רבות כמי שאינה אחראית לנעשה ב"עולם הישן".

לגבי הקשר בין טראמפ למערכת הבינלאומית, היעדר עקרון מארגן מותיר יותר שאלות מתשובות ובפרט בעת הנוכחית, החווה התעצמות מוגברת של תחרות בין מעצמות מאז המלחמה הקרה. המרחב שבו סביר שיתבטאו האינסטינקטים הפופוליסטים של טראמפ באופן המובהק ביותר הוא מערך הבריתות של ארצות הברית בעיקר מול בעלות בריתה האירופאיות ובסוגיית המלחמה באוקראינה. טראמפ התלונן זה מכבר על "הטרמפיסטים",

שאינם "משלמים את חלקם", ודרש בתוקף שכל מדינות נאט"ו יעמדו בהתחייבויותיהן להפריש 2% מהתמ"ג שלהן להוצאות ביטחון. הוא איים בהזדמנויות רבות כי יוציא את ארצות הברית מנאט"ו, ובקדנציה השנייה שלו עשויות להתעורר מתיחויות רבה יותר בשורות הברית. בנוגע לאוקראינה, טראמפ דיבר על רצונו בסיום המלחמה וביקר את התמיכה הכספית האמריקאית המשמעותית בקייב. לאור זאת, סביר להניח שטראמפ יצמצם באופן דרסטי את הסיוע האמריקאי לאוקראינה ויתמוך בויתורים אוקראיניים משמעותיים לרוסיה.

סין צפויה להיות מקור דאגה מרכזי לטראמפ, אם הדוגלים במתן קדימות לאסיה בסדר היום של וושינגטון ייבחרו לתפקידי מפתח בממשל, סביר שהמזרח התיכון יידחק הצדה לטובת מזרח אסיה וההתמודדות הישירה מול סין. לחילופין, אם אנשי המפתח שימונו יהיו התופסים את האתגר שמציבה סין כקשור לסכסוכים אחרים, לרבות לסוגיית איראן, אזי ישראל והמזרח התיכון עשויים להישאר זירה מרכזית לתשומת הלב והמשאבים האמריקאים.

ישראל והמזרח התיכון

כהונתו הראשונה של טראמפ עמדה בסימן יחסי תמיכה הדוקים עם ישראל ומדינות המפרץ, במיוחד ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, שהגיעה לשיאה ב'הסכמי אברהם'. תמיכת טראמפ בישראל כללה הכרה בריבונות ישראל ברמת הגולן, העברת שגרירות ארצות הברית לירושלים, פרישה מהסכם הגרעין עם איראן, והתנקשות במפקד כוח קודס, קאסם סולימאני. על רקע זה, אין תמה שסקרים שנערכו קודם לבחירות העלו שרוב הישראלים מעדיפים את טראמפ על האריס.

בנושא איראן, אפשר לצפות כי טראמפ יחריף את הרטוריקה שנוקט הבית הלבן כלפי טהראן ויחדש הטלת סנקציות כלכליות משמעותיות. בנוסף, הוא עשוי להורות על שימוש בכוח צבאי אמריקאי נגד דמויות איראניות המעורבות בפעילות טרור ברחבי המזרח התיכון. עם זאת, ממשל טראמפ ימנע ככל הנחת מלפעול צבאית נגד היכולות הגרעיניות של איראן, מחשש למעורבות אמריקאית במלחמה חדשה במזרח התיכון. גם התמיכה שהביע טראמפ בחודשים האחרונים בפעולות הצבאיות הישראליות נגד טהראן, לא בהכרח תישאר בתוקף בעת כהונתו, כאשר השלכותיהן עלולות להוות אתגר גם לארצות הברית בהנהגתו. לנוכח סבירות נמוכה לפעולה אמריקאית ישירה נגד תכנית הגרעין האיראנית, יישארו בידי טראמפ שני אמצעים להתמודדות עם שאיפותיה הגרעיניות של טהראן: סנקציות כלכליות, שיעילותן בעצירת תוכנית הגרעין מוגבלת, ומשא ומתן להסכם גרעין מחודש. לפיכך, למרות הזלזול הגלוי שלו במשטר האיראני, טראמפ עשוי לפתוח במשא ומתן עם טהראן - מהלך שבעבר הוא תמך בו בגלוי, בטענה כי ביכולתו להגיע עם איראן להסכם טוב מזה שגיבש ממשל אובמה ב-2015. מזגו של טראמפ ויחסיו עם ההנהגה הישראלית הנוכחית צפויים להקשות על ממשלת ישראל להתנגד פומבית למשא ומתן כזה, בדומה לניסיון למנוע את הסכם הגרעין המקורי עם איראן.

אשר לישראל, הפכפכותו המדינית של טראמפ מעלה גם בהקשר זה שאלות רבות. הסוגיה הדחופה ביותר היא המלחמה המתמשכת מול ציר ההתנגדות בהובלת איראן בלבנון וברצועת

עזה. טראמפ הביע רצון לראות בסוף המלחמה בעזה עוד טרם כניסתו לתפקיד ב-20 בינואר, אך לא פירט בפומבי את חזונו ליום שאחרי. אם העבר מלמד אותנו על כוונותיו, ספק רב שטראמפ יגביל את הסיוע הצבאי האמריקאי לישראל כדי לרסנה. אולם, בהתחשב בתמיכתו ב'הסכמי אברהם' וב'עסקת המאה' עם הפלסטינים (2020), קיימת אפשרות ברורה שממשלו יתמוך בגרסה כלשהי של פתרון שתי מדינות (ייתכן שכזה הכולל היתר לסיפוח שטח נרחב ביהודה ושומרון לישראל). אם ערב הסעודית תסכים לכך, ייתכן שתתגבש תמיכה סעודית וערבית רחבה בשיקום רצועת עזה, לרפורמות ברשות הפלסטינית ולחתימה על הסכמי הגנה בין ארצות הברית לבין ישראל ולבין ערב הסעודית. לעומת זאת, לאור העובדה שמספר יועציו של טראמפ וכן ממשלת ישראל עצמה הצהירו שאינם רואים בסכסוך הישראלי-פלסטיני את המפתח ליציבות אזורית, טראמפ עשוי להימנע מליצור חיבור בין התקדמות לפתרון שתי המדינות לבין הרחבת 'הסכמי אברהם'. מנגד, לנוכח ההתעקשות של ערב הסעודית כי מהלכי נורמליזציה עם ישראל יכללו התחייבות ישראלית לאופק מדיני לפלסטינים, סירוב ישראלי לכך עשוי לסכל את המאמצים לקדם הסכם אזורי חדש. לבסוף, טראמפ ככל הנראה ילחץ על בעלות ברית למנוע חקירות בינלאומיות נגד מנהיגים וחיילים ישראלים בבית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג (ICC).

שני נושאים מרכזיים על סדר היום הישראלי יושפעו מכניסתו של טראמפ לבית הלבן: היחס האמריקאי לפוליטיקה הפנימית בישראל והסיוע האמריקאי לישראל. בכל הנוגע לפוליטיקה הישראלית, התנגדות ממשל ביידן למהפכה המשפטית הייתה בין הגורמים שריסנו את מאמציה של ממשלת ישראל לעצב מחדש את המשטר החוקתי במדינה. טראמפ, לעומת זאת, צפוי להיות הרבה יותר אוהד מאשר הנשיא ביידן למהלכים שמעוניינת הממשלה לקדם בהקשר זה. ולגבי הסיוע האמריקאי, תמיכתו עקרונית של טראמפ בישראל - אין פירושה בהכרח תמיכה חומרית. טראמפ מתנגד עקבי לסיוע חוץ אמריקאי ברחבי העולם, ודוגל בהמרת מענקים להלוואות, שמדינות יצטרכו להחזיר. יישום עמדה זו ביחס לישראל עשוי להוות אתגר כבד משקל בתקופה שהוצאות הביטחון של ישראל עתידות להאמיר ואיתן ההסתמכות על הסיוע הצבאי האמריקאי, ובפרט לקראת המשא ומתן על מזכר הסיוע הביטחוני הבא במהלך כהונתו של טראמפ.

המלצות מדיניות

- על ישראל לשאוף לשמור על תמיכה דו-מפלגתית בקונגרס. קולות הדמוקרטים בקונגרס יהיו קריטיים לאישור מזכר הסיוע הביטחוני הבא ולאישור הרכיב האמריקאי בכל הסכם ישראלי-סעודי. לפיכך, על ישראל להשקיע מאמצים בשימור מערכות היחסים עם מחוקקים דמוקרטיים ובצמצום פערים קיימים מולם.
- במקרה של הפניית מוקד הקשב האמריקאי לסין/האזור האינדו-פסיפי, על ישראל להוכיח את ערכה כבעלת ברית ושותפה אסטרטגית של ארצות הברית, גם בזמן שווינגטון מעבירה יותר משאבים מזרחה. הגברת השילוב האזורי של ישראל יהיה

רכיב בהוכחת ערכיותה של ישראל להתמודדות האמריקאית עם סין ובעלות בריתה במזרח התיכון.

- במקרה של מגעים לקראת גיבוש הסכם גרעין מחודש בין איראן למעצמות, ישראל צריכה לפעול עם הממשל האמריקאי, לא להתנגד לו בגלוי, כדי לשפר סיכוי שהסכם שיושג יתרום אינטרסים שלה.

פרסום זה התאפשר בזכות שותפות INSS עם קרן משפחת רוזרמן

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט